

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕМІЛІТАРИЗАЦІЇ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ, ЯК ЗАСІБ ОБОРОННОЇ РЕФОРМИ ТА ЕЛЕМЕНТ РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: sadowsky9@gmail.com

Мета: розгляд та окреслення правових питань демілітаризації Міністерства оборони України, як засобу оборонної реформи та, загалом, як елементу реформування сектору безпеки. **Методи дослідження:** використані спеціально-юридичний і загальнонауковий методи пізнання, що дозволяє вирішити наукове завдання стосовно піднятого питання про демілітаризацію Міністерства оборони України, як засобу оборонної реформи та елементу реформування сектору безпеки, в цілому. **Результати:** досліджено проблемні питання демілітаризації Міністерства оборони, визначено необхідність, а також напрямки реформування сектору безпеки. **Обговорення:** в сучасних викликах поняття демілітаризації Міністерства оборони України повинно розумітися не як скорочення чисельності Збройних Сил України або зменшення парку військової техніки, а як спосіб підвищення економічної ефективності діяльності структурних елементів Міністерства оборони України через оборонну реформу та реформування цілого сектору безпеки, в цілому.

Ключові слова: правові механізми; демілітаризація; Міністерство оборони України; Збройні Сили України; оборонна реформа; сектор безпеки.

Постановка проблеми та її актуальність.

Органи державної влади змінюють моделі своєї діяльності та орієнтири реалізації державної політики в тій чи іншій сферах. Міністерство оборони України в цьому не є виключенням, оскільки все більше відбувається зміщення акцентів у бік демілітаризації завдань та напрямків його діяльності. Міністерство оборони України все більше усувається від питань керування військами та національною обороною держави, віддаючи цю сферу відповідальності до компетенції Генерального штабу Збройних сил України. Натомість, і останні кадрові зміни цьому підтвердження, очільником МОУ та керівниками його структурних підрозділів частіше за все стають не професійні військові, а менеджери, управлінці, що приходять із приватного сектору. Це є логічним, оскільки більшість адміністративних та управлінських завдань, які виконуються та які вирішують

МОУ, мають яскраво виражений акцент на раціональність та оптимальність використання наявних ресурсів, а тому демілітаризація Міністерства оборони України повинна розумітися не як скорочення чисельності Збройних Сил України або зменшення парку військової техніки, а як спосіб підвищення економічної ефективності діяльності структурних елементів Міністерства оборони України, і в тому числі підприємств оборонної промисловості, які входять до його складу та підпорядковуються Міністру оборони України. Зміна моделі функціонування системи владно-управлінських відносин у такому контексті вимагає відповідної трансформації організаційно-правового забезпечення діяльності Міністерства оборони України.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільш вагомі дослідження у сфері державного управління оборонним сектором серед сучасних дослідників здійснювали П.П. Богуцький,

Е.Г. Бойченко, І.О. Гайдамака, В.А. Головка, О.М. Гумін, С.О. Іванов, Ю.Д. Кучинський, І.В. Логінов, В.Й. Пашинський, С.І. Перевуцько, М.М. Прохоренко, В.В. Шульгін. Поряд із цим, комплексне адміністративно-правове забезпечення діяльності Міністерства оборони України в проблематиці демілітаризації потребує подальшого дослідження.

Мета даної статті полягає у розгляді та вирішенні проблемних питань демілітаризації Міністерства оборони України, як засобу оборонної реформи та, загалом, як елементу реформування сектору безпеки.

Виклад основного матеріалу. В силу положень ст. 17 Основного Закону захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1].

Поряд із цим, Міністерство оборони України як центральний орган виконавчої влади забезпечує проведення в життя державної політики у сфері оборони, функціонування, бойову та мобілізаційну готовність, боєдатність і підготовку Збройних Сил України до здійснення покладених на них функцій і завдань [2].

Водночас, П.П. Богущкий звертає увагу, що оборонна сфера, як і військова, в цілому, не тільки розповсюджується на діяльність виключно Збройних Сил України, та інших військових формувань, у виконанні визначених Конституцією України і законами України функцій. Увесь складний комплекс державних інститутів, об'єднаних у одну систему та задіяних у вирішенні питань оборони, сектору безпеки, та діяльність громадян, спрямовано на захист держави, органічно включаються у військову сферу суспільства загалом [3].

Сектор безпеки є обширним визначенням, котре застосовується для опису структур, установ, організацій та кадрів, відповідальних за управління, забезпечення та здійснення контролю за безпекою в державі. Назване поняття пов'язується із процесом нагляду за участю багатьох зацікавлених сторін, і за допомогою котрого сектор безпеки керується всередині та ззовні держави. Реформа сфери безпеки визначає, що дієве та демократичне забезпечення

безпеки займає первинне значення для зменшення рівня бідності та сталого економічного, соціального та політичного розвитку держави, при цьому головною задачею реформи сфери безпеки має бути досягнення дійової, економічної і абсолютно підконтрольної системи забезпечення безпеки держави, та в свою чергу така реформа має забезпечити, щоб належний рівень ресурсів був закріплений за службами безпеки, щоб інші могли належним чином бути інвестовані в соціальний і економічний розвиток. Функціонуючий сектор безпеки є передумовою демократизації всього сектору безпеки [4].

При цьому, оборонний сектор є сферою державного управління, відповідальною за воєнну могутність, до нього належать збройні сили, їх політичне керівництво, органи виконавчої влади та інші державні органи, які постійно або періодично займаються питаннями оборони. Оборонний сектор завжди виконує три основні функції: проведення операцій – управління військами під час воєнних операцій; управління людськими ресурсами – набір, навчання та управління персоналом, а також відповідне оперативне планування; фінансово-технічний менеджмент – складання бюджету, управління фінансами, закупівля військової техніки та надання технічних консультацій уряду.

Разом із тим, оборонна реформа підсилює демократичний контроль і нагляд за військовим та оборонним сектором, роблячи їх більш ефективними, підзвітними й економічно доступними. Оборонна реформа має враховувати вплив таких чинників, як уряд, армія і народ. Поліпшення у цій сфері, разом із культурними змінами можуть покращити відносини між силами безпеки й населенням, яке вони захищають. Водночас армії слід реагувати на політику уряду й підтримувати свою ефективність. Відповідальне й демократичне управління сферою безпеки гарантує, що оборонна політика уряду відображає волю народу. Для переформатування таких відносин оборонна реформа має: оцінити воєнно-стратегічну обстановку; переглянути оперативні ролі й завдання; переглянути відносини між оборонним сектором та іншими суб'єктами безпеки; виділяти бюджет для забезпечення пріоритетів, планів дій та про-

грам реформування збройних сил та оборонних установ.

У даному випадку, оборонна реформа має відповідати двом взаємозалежним цілям – підвищити ефективність сектору оборони під час виконання його основних функцій і забезпечити високі стандарти доброчесності в межах демократичного врядування, верховенства права та поваги до прав людини. Підвищення ефективності та дієвості Збройних Сил бажані тільки тоді, коли уряд, парламент і громадськість можуть контролювати суб'єктів безпеки. Суттєва інклюзивність, чутливість, прозорість і підзвітність підвищують легітимність і авторитет Збройних Сил та оборонного сектору загалом в очах громадськості, якій вони служать. Зміцнення демократичного цивільного контролю, верховенства права й поваги до прав людини допомагає Збройним Силам та оборонному сектору краще виконувати свою місію щодо захисту держави та її населення. Водночас, у будь-якій державі в процесі реформування сектору безпеки лише цивільні міністерства оборони мають найкращі можливості для проведення оборонних реформ. При цьому, міністерству необхідний відповідний цивільний і військовий експертний рівень для управління цим складним процесом, а в межах комплексного процесу реформування можуть розглядатись як національні, так і міжнародні суб'єкти, а також державні й приватні установи, які відіграють роль в оборонному секторі [5].

Як зазначає В.Й. Пашинський, ефективна система забезпечення оборони держави повинна бути побудована на радикально новому розподілі та законодавчому закріпленні функцій, завдань та відповідальності всіх складових сил оборони у відповідності до принципів управління обороною, прийнятим у державах-членах НАТО [6].

У свою чергу, стратегію воєнної безпеки України, котра уведена в дію та затверджена Указом Президента України від 25.03.2021 № 121/2021, закріплено, з-поміж іншого, пріоритетами досягнення цілей державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва являється розвиток

інституційних спроможностей Міністерства оборони України та інших органів управління складових сил оборони. Назване має втілюватися в життя шляхом здобуття Міністерством оборони України потрібних інституційних можливостей для забезпечення формування і реалізації державної політики у військовій сфері, сфері оборони за участю інших органів управління складових сил оборони, здійснення встановленим порядком координації діяльності державних органів влади, а також взаємодії з компетентними органами інших країн та міжнародними організаціями під час підготовки до всеохоплюючої оборони України, надання відсічі й стримування збройної агресії проти України, ліквідації збройного конфлікту та під час відбудовного періоду після закінчення воєнних дій.

Поряд із цим, усе зазначене вище, стосовно формування і реалізації державної політики у військовій сфері, сфері оборони, має бути здійснено на засадах демократичного цивільного контролю за участю інших органів управління складових сил оборони, а формування боєздатних Збройних Сил України і спроможних до виконання покладених завдань інших складових сил оборони здійснюватиме Міністерство оборони України [7].

Висновки. Таким чином, підсумовуючи, слід зазначити, що на сьогоднішній час Міністерство оборони України перебуває у стані безперервного реформування, яке є критично необхідним для забезпечення обороноздатності Збройних сил України й інших органів управління та їхніх спроможностей захищати територіальну цілісність держави, що особливо проявляється в умовах перебування України у стані активної фази збройного конфлікту, можна і відмітити певний сталий рух України в напрямку демілітаризації Міністерства оборони України, в тому числі в розумінні оцивільнення цього відомства. Як зазначалося вище, лише такий підхід забезпечить Україні найкращі можливості для проведення оборонної реформи, як елементу реформування сектору безпеки, котрий не відповідатиме меті та цілям, закладеним у такому реформуванні, в тому числі з огляду на міжнародні концепції у цій сфері, без належної демілітаризації Міністерства оборони України.

Література

1. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про оборону України: Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1932-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
3. Богуцький П.П. Військове право України: джерела, структура та розвиток: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 188 с.
4. Security Sector Governance: Applying the principles of good governance to the security sector. SSR Backgrounder Series. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF). 2015. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_BG_1_Security_Sector_Governance_EN.pdf.
5. Security Sector Governance and Reform: Guidelines for OSCE Staff. Vienna: Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). 2016. URL: <https://www.osce.org/secretariat/231176>.
6. Пашинський В.Й. Функції та завдання складових сил оборони в системі забезпечення оборони держави. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Київ: НАУ, 2018. № 3(48). С. 83-89. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.48.13185>.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25 бер. 2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15>.

References

1. Konstytucija Ukrai'ny vid 28 cher. 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Pro oboronu Ukrai'ny: Zakon Ukrai'ny vid 6 grud. 1991 r. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
3. Boguc'kyj P.P. Vijs'kove pravo Ukrai'ny: dzherela, struktura ta rozvytok: monografija. Odesa: Feniks, 2008. 188 s.
4. Security Sector Governance: Applying the principles of good governance to the security sector. SSR Backgrounder Series. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF). 2015. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_BG_1_Security_Sector_Governance_EN.pdf.
5. Security Sector Governance and Reform: Guidelines for OSCE Staff. Vienna: Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). 2016. URL: <https://www.osce.org/secretariat/231176>.
6. Pashyns'kyj V.J. Funkcii' ta zavdannja skladovyh syl oborony v systemi zabezpechennja oborony derzhavy. *Naukovi praci Nacional'nogo aviacijnogo universytetu. Serija: Jurydychnyj visnyk «Povitryane i kosmichne pravo»*. Kyi'v: NAU, 2018. № 3(48). S. 83-89. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.48.13185>.
7. Pro rishennja Rady nacional'noi' bezpeky i oborony Ukrai'ny vid 25 bereznja 2021 roku «Pro Strategiju vojennoi' bezpeky Ukrai'ny»: Ukaz Prezydenta Ukrai'ny vid 25 ber. 2021 r. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15>.

**LEGAL MECHANISMS OF DEMILITARIZATION
OF THE MINISTRY OF DEFENSE OF UKRAINE AS A MEANS OF DEFENSE
REFORM AND AN ELEMENT OF SECURITY SECTOR REFORM**

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: sadowsky9@gmail.com

Purpose: consideration and solution of problematic issues of demilitarization of the Ministry of Defense of Ukraine as a means of defense reform and, in general, as an element of security sector reform. **Research methods:** the use of general scientific and special legal methods of cognition allowed to solve the scientific problem of the demilitarization of the Ministry of Defense of Ukraine as a means of defense reform and an element of security sector reform in general. **Results:** the problematic issues of demilitarization of the Ministry of Defense are investigated, the necessity and directions of security sector reform are determined. **Discussion:** in modern challenges, the concept of demilitarization of the Ministry of Defense of Ukraine should be understood not as reducing the size of the Armed Forces of Ukraine or reducing the fleet of military equipment, but as a way to increase the economic efficiency of structural elements of the Ministry of Defense.

At present, the Ministry of Defense of Ukraine is in a state of continuous reform, which is critical to ensure the defense capabilities of the Armed Forces of Ukraine and other governing bodies and their ability to protect the territorial integrity of the state, especially in Ukraine's active phase of armed conflict. to note a certain steady movement of Ukraine in the direction of demilitarization of the Ministry of Defense of Ukraine, including in understanding of civilization of this department. As noted above, only such an approach will provide Ukraine with the best opportunities for defense reform as an element of security sector reform that does not meet the goals and objectives of such reform, including in the light of international concepts in this area, without proper demilitarization of the Ministry of Defense of Ukraine.

Keywords: legal mechanisms; demilitarization; Ministry of Defense of Ukraine; Armed Forces of Ukraine; defense reform; security sector.